

OBSERVATIONES NON NULLAE

CIRCA

MORBOS

NUPERORUM HEIC ALIQUOT ANNORUM

EPIDEMICOS

PER RECIPROCUM AERIS HUMANI ET ATMO-
SPHAERICI COMMERCIIUM ILLUSTRATOS.

QUIBUS

ADITUM APERIT VOLENTIBUS AD SECTIONES
SUAS AEQUE AC DEMONSTRATIONES ANA-
TOMICAS, HUMANISSIMEQUE AD EAS
INVITAT

JOH. JACOB. HUBER

PHIL. ET MED. D. ANAT. ET CHIRURG. PROF. SERENISS. LANDGRAVII HASSIAE
CONSILIARIUS AULIC. ATQUE ARCHIATER. AULAE BAD. DURLAC,
MEDICUS, FACULT. MED. PATRIAE, QUAE BASILEAE EST,
COLLEGA, ET LABORUM SOCIUS. ACAD. CAESAR.
NAT. CURIOS. ET REG LONDIN. SOCIET.
SCIENT. SODALIS.

Mh 527

CASSELLIS

TYPIS JOH. ECKH. HÜTERI, TYPOGR. AUL.

OSSELMANN'S KONVULSIONEN

GRAN

MORPHIN

MUTUUM HIER ALIQUOT ANNUM

EPIDEMIOLOGIA

PER KRONKONUM AERIS HUMANI ET ALIUM
SPECIALI COMMERCII REFORMATO

GRAN

ADAPTUM AERIT VOLUNTARIIS AD SECTIONS
SUI AERIS AD REFORMATIONES AN-
TOMAS, HUIUSMODO AD HAS
INVITAT

JOH JACOB HUBER

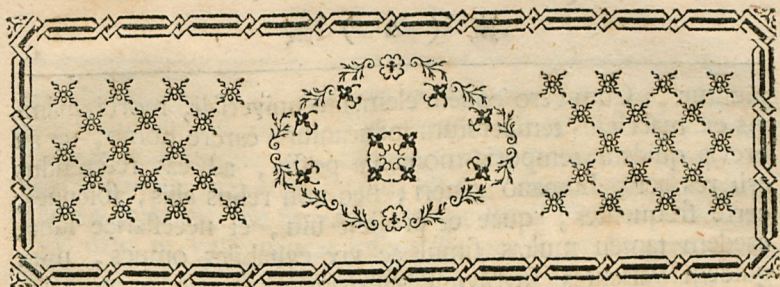
THE HONORABLE THE CHURCH PROPRIETOR UNDER THE HASSELS
COMMUNITY HALL, 1000 ARCHWAY, 1000 BARR, BARRAC
HUBERUS FACULTY MED. PATRIAE, QUAE BARBARITAT
COLLEGIUM IN BARONUM SOCIUM, 1000, 1000
HUIUS CURIO IN REG. LONDIN. SOCIET.
SCIENTIFICUM

CASSELLIS

Typis Joh. Edm. Hübsch, Typogr. Aul.

Varias ac multiplices inter morborum causas locum sibi vindicare non infimum aeris quoque ac tempestatum conditionem, quotidiana fere experientia edocentur etiam, qui rebus medicis ac physicis alioqui teneri non solent, sed observatores non negligentes eorum, quae circa se vident, aliorum exemplis vel suis cauti fieri cupiunt. Maxime vero inter eos constare haec quantum satis est debent, qui corporis ac animi vires, mutuam eorum consensum ac irritabilitates varias probe perpendunt, et ex artis salutis praeceptis ac naturae conatibus vitia aequae functionum nostrarum ac causas cognoscere, nec non adequatis medicis impugnare eadem student. Quis hominum amicum suum, vel civem alium, aut semet ipsum, corporis viribus imminutis, ac animi dotibus languentem, expertus non est tempestate v. gr. turbida, pluviosa, calida nimis, vel et quando peregrinis gravida nimium corpusculis angit atmosphaera? Subtilioris inprimis texturae homines (utrum ea laxa sit, an stricta nimis, non facile dixero) quos irritari, functionesque eorum turbari levi etiam ex causa percipimus, hic praecipue sunt referendi, et inprimis quoque delicatioribus mulierculae, prae multis aliis hominibus in consensum a variante aeris conditione facilius rapiuntur.

A

piuntur. Cum vero eodem elemento universali, morbi quamvis ex mala ejus temperatura inducantur, carere homo, ne ad brevina quidem temporis momenta possit, ad eas referendus erit res aer, humano generi, nec non rebus aliis; solennes, certe frequentes, quae et profunt usu, et necessariae sunt, eadem tamen multas simul ac vix evitabiles omnes, mire quidem variantes involvunt alternationes aequae ac pericula. Ideoque HIPPOCRATIS * jam effatum fuit: „*causam aerem esse tum vitae mortalibus, tum morborum aegrotis.*” Id imprimis quoque valere compertum est de rerum aliarum perfectione ac destructione, ab eodem aere operante pendentibus, modo distinguantur tempora. Ita fructus v. gr. horaei, et quid non aliud? natura sua a solido remotum, pro porositate sua ac mollitie majori, et pro aeris accessu liberiori corruptionem subeunt celerius, quo tamen aere carere ad perfectionem attingendam unumquodque suam minime potuerunt; servantur contra a corruptione succulenti fructus quam diutissime sola aeris externi praeclosure. Et quodnam illud naturae est productum, inter animata imprimis entia ac sensitiva, multifariis injuriis a primo existentiae suae rudimento per omnes aetates suas tradita, quod a conservatricibus rebus ac nutritiis iisdem turbari simul ac destrui non sinat provida rerum omnium natura gubernatrix? Nulla cum detur ad perfectionem attingendam et aevum suum absolvendum sine deviatione prope inevitabili, nec sine obstaculis vix levandis omnibus, progressio. Ipsae adeo res divinae ac humanae, in quantum arbitrio hominum sunt permittae, aberrationibus non carent, valde subinde gravibus ac horrendis, perversam hominum conditionem, qua bona sua non satis noscunt, vel recte consulentibus repugnant, intemperato ac pravo rerum usu prodentibus. Ita v. gr. ut aliquot modo exemplis dicta illustrentur, ipsum divinum illud, quod Deus hominibus ad aeternam ipsis procurandam beatitudinem fortunatumque ambulatoriae quoque vitae

* Libr. de flatibus.

tae statum concessit, animam nempe seu animum, defectu plus nimium videmus a sano rerum usu ac iusta facultatum suarum moderatione. Quantum religio, hominum saluti data, possit suadere malorum, vetus est querela; nonne ipsa salus generis humani, seu Servator, terror simul est non nullorum? Quenam in vitia inducat infons illa per se prolis generandae facultas, in salutis ac tranquillitatis publicae ac privatae, in valetudinis ac vitae adeo destructricem subinde degenerans ex perversa ac effrenata libidine, plus satis patet: et neque suppressa molestiis suis caret. Quae turbae corpori inducantur haud raro ac animo, a male temperato usu ac vitio alio sex rerum, quae in schola Medicorum dicuntur non naturales: quae sunt (ne quis non Medicus hic adhaereat) aer, cibus et potus, motus et quies, somnus et vigilia, excreta et retenta, animi pathemata: satis quoque cognitum est. Ita res in se et per se optimas et quam maxime salutares, quibus carere aut plane non aut non facile quis potest, inconstantia quadam laborare ac noxam ipsum per usum, infontem alias pro diversa corporis temperatura adferre, satis quoque liquet. De aere, ad hunc enim est redeundum, speciatim dicamus, cui homo innatat sicuti aquae piscis, atmospherico nempe, quo universus cingitur terrestris orbis, et quem multiplices ob functiones suas, pro solis respectu ac solennibus anni temperaturis, multum variantem percipimus, proficuum modo hominibus, rebusque aliis, modo illis, nec semper iisdem bona praestantem, nulli quidem terrae producto non summe necessarium.

Universam aeris compagem atque efficaciam heic pertractare animus non est, cum sit res difficillima, et volumen omnino descriptio impleret mole non parvum, eam certe, quae invitoribus, qualis hic est, libellis ordinaria esse solet, medicocritatem quam longissime excedens. Ultra itaque scopus heic meus non extenditur, quam ad vindicandam et evidentius, quam sorte adhuc creditum est, demonstrandam aeris elastici, et peregrinis corpusculis inguinati intra oeconomiam

C. H. existentiam, unde deinde corporis nostri potentia atmosphaerico aeri resistendi intelligitur; ad consensum hujus cum illo atque commercium reciprocum investigandum; nec non ad consequentias aliquas sive effectus commercii illius, valetudini haud raro noxios indicandos, et quoad ejus licebit, corrigendos.

Cum vero Physiologorum aequae ac Medicorum practico-
rum, (summa enim est univ ersae medicinae felix praxis clinica) vehementer interesse videatur, vero quam sumillima hac de re intelligere, nec tamen adhuc desint magni viri, qui quod affirmandum summi illud negent, nulla mihi opportunitas grata non est, ab omni licet rixandi voluntate abhorrenti, susceptam idonea ratione sententiam ultra defendendi, id est, evidentio rem, et nisi id improbum votum est, ipsis forte adversariis persuadendi, efficiendi certe, ut vix amplius habeant quae regerere velint. At vero omnem denuo proferre haec argumentorum seriem pro stabilienda aeris illius in animali oeconomia necessitate atque functione minime contemnenda, opus non erit: etiam id actum jam est ex hoc eodem loco, quando *de aere atque electro* * egimus: quo curiosos, si qui sint, ablegare satis fuerit.

Jam ut hinc exordiamur dicendum est: omnem illam aeris atmosphaerici congeriem non simplicis fluidi natura donatam esse, quando analyti subjicitur, sed in partes suas, probe distinguendas, plus minus elasticas, vel et igneas, separabilem: praeter multifarias particulas peregrinas, firmas ac fluidas, lucidas aequae ac opacas, exhalationes, vapores, et astro-
rum

* Opportunus hic est locus, verba, quibus sensus corruptus est, et quae ibi in media pagina 10. exstant, corrigenda; ita sunt legenda: „Quid ergo erit aliud, quod in aqua gelu congeliata *conspicitur*, quando spatium *majoris* occupare videmus glaciem quam aquam fluidam, nisi aer?”

rum adeo effluvia involventes, quas pro hospitalitate sua omnes recipit et in certos usus servat, subigit, mutat, vel immutatas dimittit. Hospitari in eo h. e. vivere liquido, quoque constat omnes terrae et incolas, et producta ejus quaevis alia cum effluviis quaecunque suis, et mobilia sua sponte, et non mobilia: siquidem universus globus terrestris non modo natus in aere, sed et intra eum coercetur; et vegetare nihil potest, aut vitam quamcunque accipere, ne quidem acceptam servare, si extra aeris usum constitutum. Quemadmodum enim aquatilibus vivacitas conceditur nulla, vel saltem non perdurans, quando ab elemento suo, ab aqua, sunt remota, ac extra ejus commercium posita: ita ne ipsa quidem haec aquatilia carere posse altero insuper elemento universali, rerum omnium pabulo, aere nempe, res est et ratiociniis suffulta, et comprobata experimentis. Amphibiorum structuram et constitutionem ab aquatilibus et a terrestribus animalibus recedere necessum est: quod ad aeris vero usum res eodem redit, ac dictum est de reliquis. Audiamus denuo HIPPOCRATIS * sententiam, quam laudare loco plurium veterum Auctorum aliorum, ex ore ejus loquentium satis erit: ea ita habet: „*Quin et in mari quandam esse spiritus communionem, cuius est manifestum. Neque enim natantia animantia sine spiritu (id est sine aere) vivere possent. Quonam autem alio pacto cum illo commercium habeant si non per aquam, et ex qua spiritum attraherent?*„ Si placet etiam novum audire Philosophum, NEEDHAMUS ** ita sentit: „*Veruntamen neque de solis hisce aeris qualitatibus solliciti sumus, ut justa earum temperies ad piscium vitam et sanitatem requiratur. Sed et substantia ipsius nisi aquae copiose immisceatur et perpetua successione quasi novo spiritu eandem impraegnet sane actum erit de hisce aquarum incolis.*„ adeantur insuper BOYLEUS ***,

* loc. cit.

** de formato foetu p. 158.

*** Experiment, nov, physico-mechan, XX, et XXI.

BORELIUS *, LANCIUSIUS **, COURTIAL ***, MUS-
SCHENBROEK †, ELLER ††, HEBENSTREIT †††, et quot
non alii. Nec interest, utrum animalia sint de quibus dictum
est carere ea aere non posse an producta alia, medii inter
utrumque regnum termini vice fungentia: cum ab omni saltu
abhorrere naturam, contra vero insensibiles amare e regno in
regnum transitus, ac vix dehiscentem rerum servare catenam,
compertum quoque sit.

Subtilissimum cum sit aer, praeter aethera, fluidum ac
levissimum, in omnes agens directiones, sibi relictum spatia
omnia permeans, summam quoque eidem inesse penetrabilita-
tem vinque insinuandi se in intimos quosvis naturae recessus,
ac immiscendi se particulis aliis facultatem, pneumaticae antliae
experimenta, nullum in animali ac vegetabili regno verum so-
lidum, aeris expers exhibentia, satis confirmare videntur.
Nec minus constat de illo aeris conatu, altissimum semper in-
ter reliqua fluida locum sibi quaerendi: sua quamvis gravitate,
globum terrae proxime ambire et infra aetherein, quocum in-
sensibilem in modum connectitur atque immiscetur, subsidere
cogatur. Jam si cum elastica aeris qualitate, de qua et ipsa
nemo dubitat, solem conjungimus, motuum omnium matrem,
seu calorem quemcunque alium, transitus tunc facilis erit ad
modum aeris agendi et motus impertiendi rebus aliis concipi-
endum. Iners siquidem in perpetuum maneret elastica aeris
facultas, nisi mutata demum temperie, id est, frigoris vel ca-
loris

* de motu animal. P. 2, prop. 113.

** de moris palud. §. 1. Cap. 2.

*** Dissert. physique sur la nature: & propr. de l'air, quam annexuit Observ.
anat. sur les os, p. 196. sq.

† Dissert. de aeris praesentia in humoribus animal. in prooemio,

†† Memoir. de l'Acad. Roj. des Sciences de Berlin, A. 1750. p. 67. sqq. et

inpr. p. 72. ubi expresse dicit: ainsi l'eau commune est un composé

1) de sa matiere primitive glaciale, 2) de l'air, et 3) du feu.

††† Anthropolog. forens. L. 1. Cap. 2. §. 10.

loris augmento vel imminutione, per vices vim suam exerentibus, perciperetur eadem, et manibus quasi palpabilis redderetur; vel etiam quaedam aeris portio extra commercium immediatum cum universa atmosphaera fuerit locata; aut pressione coarceatur, vel vacuo immittatur. Ita enim vitra, post aeris inmissionem clausa rumpi videmus ab accedente augmento caloris, et vi diffringi. Cum porro insint universo aeri particulae igneae, electricis experimentis comprobatae, facilius intellectu erit solis, ignis, motum, seu caloris alius agendi in eum modus: amat enim natura descendere leni gradu a similibus ad dissimiliora, et ita demum vim communicare suam. Et ita a calore demum retricem quasi manum accipere videtur aer ad animanda terrae producta, motumque rebus aliis conciliandum, thermometra, barometra, experimenta varia, antliae pneumaticae ope instituta, et quae sint aeris vim atque mutationes explorandi instrumenta alia, totidem possunt esse hujus rei testes. Et quid demum solennes quatuor producit anni tempestates illas, intra quas praeter plura phaenomena alia salacitas animalibus, plus minus periodica, aut vaga, ac vix remittens, propagando generi uniuscujusque suo dicata perficitur? intra quas vel omnem absolvi vegetabilium non nullorum aetatem, vel certe periodum vitae illorum unam, nec non alteram incipi in aliis, si perfici eam gelidae noctes inhihent, novimus? Quid vicissitudines, et quae ab iis demum pendent variantes singulis fere diebus ac horis adeo, caloris ac frigoris gradus? Quid aliud haec quam varia aeris moderatio, solis vi recta. Neque enim gravitas aeris, neque elasticitas, neque subtilis natura ac penetrabilitas, neque qualitates aliae praestare tantum solae valerent sine summo solis imperio: hoc demum elatere motus procuratur rebus omnibus ac expansio. Et quid femini seu tot ovulis bombycum, ne a commodo illo recedam exemplo, reliquorum quoque seminum referente naturam ac adaequate declarante, primam dat expansionem, augmentum atque vitalitatem adeo, nisi expansus intra ea caloris externi ope aer: quan-

quantumvis exilis sit ejusdem particula, nec sensibus nostris et vix imaginationis vi consequenda. A sole ordinario provenire calorem illum, quo penetrari primo vere omnia incipiunt, non facile quis negabit. Haud infrequenter tamen imitari industria et ars legem eam naturae potest, et ignea temperies alia substitui soli, sicque prolata adhuc evidentius confirmari. Ita nihil impedire videmus, quo minus media hieme vitalitas procurari dictis ovulis possit, in hypocausto modo ponantur eadem calido: tempore quo escam animalculis iis paraverit adhuc anni tempestas nullam. Contra vero si eadem femina munirentur per omnem aestatem a solenni aeris temperie, vel etiam si perclusa forent ab omni aeris commercio, sterilia in aeternum permanerent atque inertia, nec ullum unquam vitalitatis indicium proderent. Hoc itaque in aeterno rerum naturae ministerio aliter fieri vix poterit, nisi ut aerem, eundemque elastica vi praeditum, vel et, quod eodem redit, ab accedente vi caloris excitatum, rectorem agnoscamus illarum in feminibus evolutionum, nec non excitamentorum id genus aliorum ministrum praecipuum. Quod aliam alia animalium ovula amare intelligimus aeris atque caloris temperiem, v. gr. non ficcam omnia sed alia udam, non infringitur inde dicta mox sententia. Vegatibulum femina, radices ac furculos aquosa insuper humiditate indigere sat evidenti, et terrae ordinario committi debere, quotidiana docet experientia: Nullis tamen horum propagandorum primis staminibus deesse poros aereos inde constat, quod sine aere excitari, crescere ac produci nihil scimus. Et Aegyptiis a prima inde antiquitate notus excudendi sine matre ova modus, satis hoc prodit; et oculis nostris consequendos adeo esse poros in volatilium animalium ovis quoque constat: sapor etiam quem ova accipiunt a loco, moram ipsis concedente, ab arca v. gr. lignea, humida, aut escarum multiplicitate impleta, a stramine, foeno, etc. de eo quoque testantur. Inde quoque est, quod ova v. gr. gallinarum oleo vel cera obduci a bonis oecconomis jubentur, quo aditus intra ea aeris externi, cujus accessu

cessu unice saporis corruptio ac putredo affertur, impediatur: tardo sic usui asservanda. Nonne eandem ob rationem ab aeris aditu fructus horaei servantur, et a corruptione liberantur? et inipedito aeris accessu et reciproco commercio aeris interni cum externo liquida varia a molis imminutione simul ac corruptione defenduntur. Maxime quoque spirituosa vina exotica, oleo superficiei vini, lagenis contenti, affundendo servantur: et hoc genus alia. Justam certe is habere caloris ac aeris proprietatum ideam vix videtur, qui perspecta ex modo recentitis ratiociniis ac experimentis, aeris intra ova praesentia, huiusque ac caloris externi necessitate, mutuum ac reciprocum aeris utriusque tam intra ova ac extra illa commercium agnoscere nollet, vel et elasticitatem, calore parandam, in excitandis ovis et vitalitate illis procuranda recusaret. Inducor porro hisce rationibus ad simile, modo gradu longe diversum, aeris ac caloris auxilium agnoscendum in mineralium increfcenti modo. Lento tamen ac longe minus perceptibili ea peragi gradu, pro ratione scilicet ipsius incrementi, longe infra lapidis gutta cavati tarditatem concipiendi, liquet.

Quo jam obtentu denegare sibi soli, intimis suis partibus, visceribus, fluidis velit homo similem aeris elastici usum, necessitatem, ministerium minime contemnendum: quo excitari partes intimae et adjuvari universus mechanismus, vires intimae aliae ac resistendi aeri externo potentia possint, equidem non video. Calculum dedit MEAD *, quanto pondere et quo pressione discrimine in corpus nostrum agat circumfusum aer: cui dein haec verba subiungit: „Resistit quidem et in pondus illud nititur internus aer per corpus nostrum dispersus. Fieri tamen nequit, quin magnum saepe momentum habeat tam insignis variatio;“ De calculo eodem, deque vi aeris interni in resistendo externo, elegantissime quoque agit MALOUIN **, cum morbos

B

* De imperio solis ac lunae in corp. human. p. m. 23, 199.

** Acad. R. Sc. Paris. A. 1747. p. 563, 199.

epidemicos traderet. Certe non immerito constituit fluidorum corporis humani trigam LANCISIUS *, *aerem, sanguinem atque succum nerveum*. Si tamen forte quidam accedere huic sententiae, id est evidentibus et magnis aeris effectibus iis, prius nollent, quam ad oculum demonstratae ipsis fuerint viae, aditum aeri ad intimos recessus parantes, sufficere iis posset retorta vis argumentandi: monstrandas illis deferendo vias, in semine bombycum, nec non in vasis hominum aeri, in cadaverum sectionibus nunquam non deprehenso, post mortem patulas, et ex effusione insuper mucis e naribus mortuorum ac sanguinis evidenti. Sed et difficile, si unquam possibile negantibus erit, prolata adhuc ratiocinia aequae ac experimenta infringere; vel et substituere aeri aliud quid, commodum aequae, potens, et resistendi universae columnae atmosphaericae vi blanda non minus ac sufficienti praeditum. Quemadmodum enim aer fluidis inest omnibus, id est particulis subtilissimis, tenuissimis, verbo, primis rerum staminibus, facilis illi quoque vis concessa est, non qualis est chalybis elastici, sed blanda, in particulis, plastica adhuc natura praeditis, si non formandis, certe dirigendis ac moderandis facultas, eo ipso maxima, cum levia primum ducat corpuscula mollia, facile cecidentia, ac nutum quasi levem sequentia. Huc ego quoque referrem exhalationum potestatem summam, quam vulgo calori tribuimus, sed a quo excludi non potest humidus aer immistus, qui caloris demum auxilio ad motum excitatur: in vacuo enim exhalatio fit nulla. Quo magis vero commistus et immistus intime est aer particulis udis, ut quam maxime lateat ejus praesentia, eo facilius vias permeare percipitur, quas ficcus ac solus accedens vix penetrabit: contra vero hac ipsa latefcente natura sua, majoris longe fit efficaciae; et fieri inde quoque illud videmus, ut ficcus aer vesicam permeare, vi quamvis maxima pressus, recuset, aqua non item, cui tamen re vera inesse aerem, qui simul transit, fatis

* De subitaneis moribus, in principio Lib. 1.

fatis jam demonstratum est. Non ergo crassum aut visibilem oculis insinuandi se humoribus corporis humani modum amare aerem, sed lentam penetrationem insensibilem, et ex dictis liquet, et ex dicendis mox magis patebit, ne qua minima aeris puri atque solidi particula extra miscelam humorum intimam ad sanguinem accedat, sicque veneni naturam induat. * Et ita divisum, antequam sanguini committatur, ne noxam illi inferat ullam, concepit quoque MUSCHENBROEKIUS aerem, et intime humoribus, cibo maxime ac potu subactum ac expansum calore corporis nostri, ne facile aliquot partes prope invicem collectas habeat sanguis; et tectam insuper eam ac dispersam valde aeris in sanguine praesentiam induxisse LEEUENHOECKIUM asserit idem, ad aerem intra sanguinem plane negandum. Cautus idem auctor, qui ad stabiliendam aeris elastici in oeconomia animali praesentiam ac praestantiam integram conscripsit dissertationem, *de aeris praesentia in humoribus animalibus*; et propriis experimentis rem confirmavit, et mutuatis insuper ab aliis, excitavitque observationes de periculorum morborum ac mortis adeo causâ, a partibus aliquot aeris in sanguine combinatis orta, vel et copia nimia in corpore collecta. MUSSCHENBROEKII sententiam ipsius hic verbis roborare, quae sub finem capituli secundi exstant, interest: „*Cum enim vidimus aerem inesse quibusvis humoribus quavis aetate, et natura nihil frustra moliat, in certos usus erit revera destinatus, ut in ovo Cap. I. §. 1. Corol. 1. diximus: Cumque aer fluidum sit magnis effectibus praestandis idoneum, et major copia juxta Corol. 2. §. 9. ita noceat vitae, minor copia requisitis mutationibus inducendis par non sit Cap. I. §. 1. Cor. 2. concludo quod certa ac determinata copia, tum pro varia humorum et solidorum idiosyncrasia, tum pro varia tempestate anni requiritur.*„ Et BAGLIVIIUS ** jam inter elegantia

B 2

alia

* Ratiociniis hoc quoque et experimentis affirmat Ill. SWIËTEN, *Comment. in Boerhaavi aphor. T. 2. p. 233.*

** Dissertat, IVta de experimentis circa sanguinem etc.

alia, ad aeris vim atque usum in corpore nostro facientia, monuit: magnam simul non ingredi in sanguinem inspirando aeris copiam, ne ob insignem calorem, quem in partibus reperiret aer, summopere elasticus evaderet, et turbaret potius atque impediret sanguinis circulum quam promoveret. Non ergo facile quisquam agnoscere recusabit, confido, quos graves visibilis aeris portio, animalium sanguini immissa prodat effectus, atroces eosdem ac valde mirificos; et quam abhorreat dictas propter noxas natura a visibili omni ac subitanea aeris cum sanguine miscela. Mirandi eo magis erunt, si qui fortè adhuc forent Physiologi, qui conspiciere adeo cupiant ipsas sphaerulas aereas in sanguine circumcuntes, vel qui * crassa illa ac subitanea, quae de industria fit, aeris immisione intra sanguinis massam, modum insinuandi ac praesentiam adeo omnem evertere conantur: Cum constet quoque ex JOUNGH *Traitise on opium*, lac insontissimum, blandissimum, ac frequentissimum alimentum, eupepton, venis animalium immissum veneni vim exhibuisse. Opinionem de praesentia aeris in corpore humano nostram confirmare magis insuper, praeter dicta mox et allegata possent, Tympanitis, Emphysema, absconditi Abscessus, Calculi vix solidi, v. gr. vesiculae felleae, aquae supernatantes: quae omnia sine latente jam et circumlato cum sanguine aere non generarentur. Et ipse adeo magnus BOERHAVIUS, quamvis omni modo eliminare extra corporis humani oeconomiam aerem elasticum conatus fuerat, veram tamen emphysematis aliusve flatu turgidi morbi naturam ita tradidit: ** „manifesto indicio, non ex effusis humoribus, sed ex liberata aliqua elastica aeris simili materie, hos tumores generari.“ ac similes dein profert tumores, a vulneribus male curatis et ab aeris accessu satis non defensis ortos. Ii itaque, qui aerem concedere ideo recusant sanguini, quia non viderint eum medios

* HARDERUS *apiar.* p. 114. BOHNIUS *Circul. anatom.* p. 65. et alij,

** vid. III. HALLERI *Comment.* Vol. VI, p. 86.

dios inter sanguinis globulos delatum, crassis nimis ac obtusis armis impugnare rem, aliunde invidentem, conantur. Quando vero inquirere sanguinem ranae vel muris continuassent iidem mycroskopii ope, qui tantam experimentis adcuratis vim jure suo tribuunt, usque dum vita cessisset eorum animalium, jucundo tunc omnibus, certe veritati studentibus magis quam hypothefibus suis innitentibus spectaculo, separate incedere conspexissent, spero, aeris globulos, sine ulla corporis laesione praegressa: quum primum nempe humores ex immixto vel et pedetentim cessante agitatione ac motu omni dissolvuntur, et leviores particulae a vinculis removentur, seorsum sanguis incedere conspiceretur tunc sine globulorum serie, et vacuum certe inane a sanguine, detegeretur spatium; et si attendere cautius dein cuperent, ipsas tunc bullas aereas rotundas vel oblongas implere spatium illud, quod inane dixi, observarent. Eundem in modum vidisse se aerem, mihi nuper affirmavit Ill. BRENDLIUS, de discentibus non modo sed et inprimis quoque de aegrotis optime meritis. Et HAMBERGERUS*, qui aerem elasticum in globulis sanguinis haerentem evidenter comprobavit, eundem in modum vidisse aeris globulos, ex verbis ejus patet, quando dicit: „*Elasticos esse sanguinis globulos oculis quoque armatis in lacertis aquaticis ligatis et morientibus observare licet.* Adeatur insuper LANCIUSIUS, testis elegantis spectaculi fidissimus quoque**, haec sunt ejus verba: „*Caeterum meis ego oculis non solum in sanguine e venis statim emissio per validam antliam, sed etiam intra venas Erinacei terrestris contento aerem conspexi, cujus rei experimentum in nostris anatomicis Capite de Pericardio proposuimus.*” Audienda quoque est hac in re MALOUINI*** sententia, ratiociniis acque ac experimentis firmata, quando dicit: „*Il est*

B 3

* *Physiolog.*, p. 28, et schol.

** *De motu cord. et aneurism.*, p. m. 23.

*** *Loco supra citat.* p. 366.

est rare que le poids de l'air extérieur ne soit pas suffisamment contre-balancé par l'air intérieur, il arrive plus souvent que le ressort de l'air intérieur n'est pas assez reprimé par l'air extérieur: c'est en partie ce qui cause la maladie de Siam; on y doit aussi rapporter certaines difficultés de respirer, quelques maladies de vents, et beaucoup d'hémorragies. Mr. Bouguer rapporte qu'il ressentit cet effet sur la montagne de Chimborazo. Mr. Littre, Médecin de l'Académie de 1704, que dans ceux qui sont morts d'une perte de sang, de quelque nature qu'elle ait été, il a toujours trouvé plain d'air les vaisseaux qui étoient vuides de sang; ce qui vient vrai-semblablement de ce que l'air, étant naturellement comprimé dans les vaisseaux remplis de sang, se développe, et a la liberté de se raréfier; lorsqu'il y a de l'espace vuide dans les vaisseaux par la perte de sang.,,

Sed quid opus est rem evidentem, nec oculos quidem, quando recte tractata est, fugientem, prolixius profecui? Ne quidem auctoritates impugnare convenit, quae circa vias aeri famulantes longe discrepant: neque enim cibarius canalis defensoribus destitutus est sat gravibus ac frequentibus, neque pulmonum via pro transitu aeris; neque cutis pori carent suis tutoribus, neque odoratus, neque visus, neque auditus adeo organa. Nec contra res magni laboris foret impugnatores producere, paucos quidem, nec argumentorum, experimentorum, observationum gravia opposentes pondera, qui laudatas vias agnoscere renuunt, et eliminare aerem extra corpus humanum cupiunt; vel et quibus haec vel illa displicet modo via, cum de aliis sint faciliores; aliosve excitare, qui aerem quidem admittunt, sed haesitanter, indeque obscure de eo agunt, et admittunt quasi admittere eum nollent, nec tamen exulem dicere auderent: quando non elasticum eum adesse ajunt, vel certis demum sub circumstantiis talem redditum ac devolutum quasi.

Tantac

Tantae discrepantiae causam quisvis inveniet, qui animo persequi velit invisibilem valde insinuandi se aeris in humores nostros modum, ac latentem insuper, quod ad sensus nostros hebetes, non vero quod ad effectum, ejus intra nos existentiam. Hoc insuper corollarii loco quaerere juvabit: undenam derivare quis vellet corporum omnium, nisi vi alia praepediuntur ab instinctu illo ac conatu naturali, plantarum etiam minimarum, exhalationum egressum extra terrae sinum ac directionem radialem? undenam petenda sit illa ambulatoriorum animalium, et imprimis cardinalium terrestris globi incolarum, quorum admirationi, explorationi, usui, ac imperio splendidus omnis illae terrae, et quousque visus pertingat apparatus traditus est, facultas, firmo pede in omni terrae regione incedendi, suo vertice versus sidera directo? quid avibus adsit aerem percidentibus? quid aquae alumnis, quo pernatate loca omnia, summa, ima, ac media libere possint? quid denique amphibiiis assistat, ad utrumque elementum pro lubitu permeandum? quid pisces necat, quando glacie aqua obducitur? quid denique sit in homine illud universae aeris columnae prementis vi resistens? quaenam ratio frigoris ac caloris in humanorum aequae ac animalium, vegetabiliumque corporum effectus, tam evidentis ac magni, ne quid dicam insuper de summa gelu vi, de quo imprimis quoque nuperae videantur KRAFFTII *Observationes in actis Petropolitanis T. IV.* et quae proferri hoc genus alia insuper possent. At vero consultum magis erit quemcunque, cui dicta adhuc non sufficerent, ablegare ad BOYLEOS, BORELLIOS, BERNOULLIOS, HALESIOS, MARIOTTOS, MUSSCHENBROEKIOS, HAMBERGEROS, aliosve plures pro aere nostro varie militantes.

Ad reciprocum jam aeris externi cum illo intra corpus nostrum agente nexum, propius intelligendum opportuna magis prae multis aliis exempla non novi, quam ut provocem ad ea quae intra corpus nostrum circumferre proverbio dicimur

mur calendaria, omni subinde thermometro, barometro, hygrometro exactiora, quae a tempestatum mutationibus non sine molestia, summa interdum, in consensum rapi plus facilius intelligimus: dentium modo subsunt vitia, modo pars recens laesa, aliave olim concussa, aut vulnerata, modo calli, cicatrices, clavi pedum, hysterica ac hypochondriaca passio, hoc genus alia, nullum horum, non tamen semper omni aeris mutatione non excitandum. Magnum dein atmosphaerae in corpus nostrum ac animum adeo imperium pauci hominum non experiuntur, tristi cujus ministerio languor corporis aequae ac animi facultatibus inferitur, taedium, ac gravata functionum peractio, omnis alacritatis ac sereni animi expers, quando nempe gravis nos aer premit, vel turbidum coelum experimur: unde atris diebus plus nimium subinde vexantur homines non nulli, ab atro etiam coelo inductis, licet propriae ejusque naturae, ejusque quam *idiosyncrasiae* vocamus partes hic magnas esse non negamus. Restituta quidem coeli ac aeris serenitate, corporis quoque redire alacritatem ac animi, satis percipimus. Ita ex instante tempestate pluviosa vel nebulosa, vel calida nimis, maxime quando spissis ac atris nubibus coelum obfuscat, ac grando cum tonitru ingruit, et fulgure oculi nostri praestinguuntur, et oppressos, anxios, et asthmaticos quasi videmus quotidie homines, vere aegrotantes et cum pulsu vel celeri nimis ac duro, vel et inaequali, aut lento nimium, qualis hystericam hypochondriacamve passionem prodere haud raro solet, ex febre, vomitu, diarrhoea, cephalalgia, cardialgia adeo, aliisve veris inde ex morbis laborantes. Agendi modum explanare non facile ausim, sed effectus evidens est. At vero a condensatis nimium humoribus nostris vel expansis ad immitationem thermometrorum, barometrorum aut hygrometrorum in subtilissimis ultimis ac mutationum minimarum eo ipso prae reliquis partibus facile susceptibilibus vasculis, in nervos mox partesve sensibiles alias degeneraturis vel jam degeneratis, viros effectus illos excitari posse, vero, certe probatili quam simillimum

num mihi ideo quoque videtur, cum ex narratione, ex recordatione veteris etiam historiae, non modo recentis, ex aspectu; verbo: sola ex idea familia morbis, supra indictis phaenomena quam sepiissime producantur. Cur non aeris quoque vis in sensilissimis particulis comparari cum vi ideali posset, aut superare adeo eam putari? Pests ortum, communicationes, et transitiones e corpore in corpus, e regione una in distitam aliam, non facile quis sine aeris commercio ac famulante opera intelligere aut explanare velit, nisi qui veterum ac recentiorum Medicorum gravissimorum auctoritates* evertere temere suscipiat. Quod INGRAMIUS anglus nuper fecit: qui, si fideles sunt sensus ejus interpretes relationes publicae, contra omnem Medicorum chorum pestem per lintea ac merces alias transferri ad loca sana negat, crassam nimis affirmando pestis materiem, quam quae per cutis poros (ac si aliae faciliores non paterent viae?) intrare sanguinis massam possit; et adscribere eam ideo mavult tempestatum humidae, noxiae ac suffocanti. Quae autem sit materia illa, humidae ac suffocanti tempestatum propria, non explicat; forte metuens, ne contra sententiam suam agnoscere pestilentialia miasmata cogatur, vitae summe exitialia, in ipso aere vel genita, vel ab eo aliunde allata; et cum aere, qui veneno illo contaminatus est, corpus permeantia **: quae dein pro natura sua, id est, pro

C

COR-

* HIPPOCRATIS de flatibus, GALLENI *Isagog.* libr. et de *differentiis febrium* libr. 40. PRINCIPUM scriptorum MEDICORUM veterum loca varia. Prae multis aliis consulendi hac in re sunt, qui vel inter vapulatos peste vixerunt, ad omnia attenderunt vel et immediate post dispostam pestem, vel alias de ea solide tractaverunt: MERCURIALIS, KIRCHERUS, SYDENHAM, DIEMERBROEK, RIVINUS, MEAD, nec non NEDHAM de *format. foet. Cap. VI. de biolychnio*, atque HEBENSTREIT, *Anthropol. for. Sect. I. Cap. 4.* Aliquot laudasse fati erit.

** Per terrae motus quoque talia effluvia ac vapores induci, expresse dicit SENECA, *natural. quaest. Lib. VI. C. 27.* WOODWARDUS, *Geogr. physic. p. m. 171.* BAGLIVIVS de *terrae motu Rom. opr. p. m. 508.* KIRCHERUS, *l. cit. p. m. 18. et 418.*

corpufculorum noxia indole diverfo quoque animalium generi
fiunt funefta, uti vel hominum habitationes devaftentur, vel
boves, vel equi, vel oves pereant, vel et atmosphaerae alii,
nec non fubinde aquae incolae*. Inde quoque ut ad aver-
tendam peftem aequae ac ad fanandam, maximam femper cu-
ram habuere veteres, in corrigendo aere, et optimam quo-
que effectum confecuti funt in rogis, vel fimplicibus, vel aro-
maticis, balfamica virtute auctis; nec non in filvis incenfis,
ac fuffimentis aliis; vel in ventorum vi, unde quoque defe-
ctu illorum bellica tormenta in auxilium vocarunt**. Expe-
rientiam denique teftem habemus, frigore depuratum aerem
tragoediae finem frequenter impofuiffe***. Talis nuper de-
mum fuit quoque bovillae luis in vicinia exitus. Satis jam
constare, puto, in aere hofpitare inquinamenta illa fanguini,
nec non fubinde, fecundum veterum auctoritatem, minime
contemnendam, fpiritus infenfa, miasmata ideo quoque dicta;
et deferri vel cum ingeftis ad fanguinem, vel cum inspirato
aere, pro diverfa luis natura ac caufa, vel utraque, vel aliis in-
fuper dictis fupra viis uti, ad penetrandos intimos corporis re-
ceffus. Ita odorem ferpentum tam effe pullis peftilentem ut
interimat eos, COLUMELLA† jam monuit. Subtiliffimam
denique inquinamentorum naturam, quae omnem imaginatio-
nis vim excedit, affirmare, ne Auctores plures allegem, po-
teft exemplum valde fingulare, quod apud CHARLTONUM ††
a Trincavellio mutuatum, his verbis cum praemiffio ratiocinio
exftat: „Ita faepe compertum eft, a conclusis, multosque annos re-
servatis

* Hoc affirmantem habemus laudatum mox KIRCHERUM loc. cit. et
WOODWARDUM etiam loco mox citato.

** Elegancia plura, quae huc fpectant, profert N. MASSA Epift. medicinal. 3.

*** Reticere hic mirum, quod animum fubiit in lectione PLINII L. VII.
C. 50. non poffum; Recte primum dicit: „a meridianis partibus ad
occafum folis peftilentiam femper ire, at vero pergit, „nec unquam fere
aliter nifi hyeme, nec ut ternos excedat menses,“

† de re ruffica L. VIII. C. V. § 28.

†† Exercitat. Patholog. X. §. 36.

servatis vestimentis, aut lectis infectis, dum jam innoxie contrectari posse crederentur, totas familias, imo ex iis tota oppida infecta fuisset. Apud Trincavellium lib. 3. consil. 17. Francazanus narrat, Justinopoli post sevisissimam pestem funes, quibus mortui ad sepulchrum deferebantur, post capsam quandam abjectos fuisse; atque ibi per annos 20. aut plures latuisse: quos cum servus loco postea moveret, incidit in pestilentialem febrem, contagioque illius reliqui infecti sunt, ut 10000. homines hac occasione fuerint e vivis sublati.,

Eadem quoque ratio locum habere videtur in morbis aliis, quos, non tamen sine dissenso in determinandis iis, contagiosos scholae Medicorum jure suo vocant, quosve transfectionis lex sejungi ab aliis jubet. Referri ideo ad contagiosos morbos vix poterunt ii, sint quamvis ceterum acuti valde ac atrocissimi, ubi praeter inflammationem ac obstructionem partis cujuscunque nihil subest purulentiae: sed ii modo, qui corruptione quacunque, aere facile auferenda, virus suum produnt. Quo imprimis pertinere videntur pleraque cutis exanthemata, ex lymphae vitio maxime orta: uti herpes, scabies, tinea, lepra, morbilli, varioli; nec non miliares febres variae, atque imprimis purpura utraque, et hungarica febris; dysenteria; sudores grave olentes; venerea lues; oris exhalationes, narium aut dentium corruptelae, aut vitii alius proditrices, et quae sunt hoc genus alia. Acrimonia enim humorum est, vere purulenta, vel tamen natura ejus simillima, aerem cubi- culi inquinans, quae subire vias, supra indicatas hominum valet, e corpore aegroti in sanum transmigrare, novamque ibi vim exercere potest, eundem in modum ac dictum mox est de pestilentia. Latens tamen ea intra humores nostros natura ac dispositio consulenda quoque est in omni contagiorum genere: qua quis sanus ceteroquin et ab omni adeo malorum humorum suspitione liber, huic illive acrimoniae suscipiendae magis prae multis aliis aptus in consensum rapitur facile, excipit ab aere malas exhalationes, nec digerit eas, sed virium languore, si non ipso morbo contagioso profternitur. Ita

ejusdem vi legis prae plurimis popularium fuorum corripit quam frequentissime aliquem morbo, verbi gratia, venereo constat, non quo impuro magis prae consortibus suis usus fuerit concubitu, sed quod sanguine alatur miasmatis venerei susceptibili magis, vel tristi ex haereditatis jure corruptum jam acceperit ac dispositum ab impuris parentibus, pignoribus suis non parentibus.

Et si forte alicui dicta adhuc de aere tanquam morborum causa frequentissima satis non videntur facere, classico colligat ille auctoritates: certe non reperiet, quem morbi praeterierint ex aeris vitio oriundi, id est, qui illud Institutionum Medicarum caput de aeris noxia per cibarium canalem, spiracula cutis, narium etc. natura omiserit. Nec cuiquam in hodierna luce dubitare Medico de corpore humano inspirabili secundum HIPPOCRATEM ac exspirabili * licebit: cum de plantarum quoque perspirabili natura constet **. Ipse jam divus COUS a medicamentis extus cuti applicatis internum exspectationi respondentem jam intellexit effectum, et post eum tantum non omnes, a Principibus Medicorum ad nostri aevi scriptores usque, qui mutuatum ab Arabibus acceperunt Mercurii usum externum, ad acrimoniam variam humorum corrigendam. Facere huc ipsa quoque videntur CARPI, lyncei non minus quam industrii seculi sui anatomici principis verba ista ***, quibus magna vis inest cognitionis: „*Apparet ramen quod ad cutim terminentur extrema venarum et arteriarum, et ideo ipsa cutis ponitur porosa et per eos poros eventatur animal.*” Ita quoque compertum est, ex lota ope Tincturae Herb. Nicotianae capillatae capitis parte vomitum fuisse infecutum. Ex salivatione porro patent eadem, emplastro de ranis cum Mercurio,

* Qua de re imprimis adeundus est diligens Hippocratis interpres KAUU in libro *de perspiratione Hippocratis*. Neque physica hic negligenda est auctoritas, adeatur itaque BOYLEUS *Tentam. porolog.* Cap. inpr. III, ubi plura exstant huc spectantia.

** videatur BONETUS *Recherches sur l'usage des feuilles dans les plantes*.

*** Quae exstant in *Comment. in Mandinum*, fol. 52. a,

curio, pedum plantis applicato infecuta: ne quid de anthelminticis, de sacculis linteis madidis, spiritu vel aceto irrigatis, ad infringendos vel motus humorum, vel dolores, extus applicatis dicam; neque de vesicatoriorum vi satis constanti, quando repetitis vicibus eidem applicata fuerint loco, et stranguriae causa fiunt et sanguinei mictus. Et quot non experimenta indubia circa hanc rem sunt alia. De electrica adeo medicamentorum vi multa promittunt non nulli, et ad experientiam testem provocant. Mihi quidem nondum successere effectus tales electrici, nisi quos expectare nos imaginationis vis aut subito perterritus ac percussus quasi ictu non expectato animus jubet. Et quid tandem sibi vellent Magistratum sedulitas omnis, industria, ac cautiones multiplices, quibus cavere student, ne qua via aut modo ullo aer peregrinis ac noxiis halitibus inquinatus noxam afferat brutis non minus animalibus, ac civibus suis: quando hac quoque in re bene consulere saluti ac sanitati populi sui Patres patriae percipimus in urbibus, bona politia non carentibus, nisi constaret inter omnes de multiplici ac mira insinuandi se animalibus vivis et laedendi eadem indole. Ne itaque temere alantur causae morborum, a sordibus purgatae sint urbes, plateae earum, ne corruptione, foetore, impuritateve alia salubritati aeris infensa, tarde nimis, nempe percepto demum noxio effectu, mora et calore prodito, auferantur; neve colluviarum collectionibus urbes pagorum inquinamentis sint pejores; cloacarum cautus certe, nisi absconditis ductibus impertiri vivis aquis possunt, debet esse defluxus; pecudum majorum cadavera semota sint ab urbe, a viis publicis, ab hominum commercio; stagnantes aquae, malam mephitim exhalantes, et aestiva tempestate in uliginosam, si non cadaverosam, facile transeuntes, febrium inprimis valde malignarum fons atque causa frequentissima; ferendae, quoad licebit, non sunt prope urbes ac villas: maxime vero removendae sunt eae a Magnorum Principum viridariis, ne qua causa minima salubritas eorum, quae cum publica salute conjuncta est, turbetur; a locisve amoenis aliis,

ad recreandum animum confirmandamque valetudinem commendabilibus.

Hos autem impugnare malos aeris incolas, qui nostrae industriae ac potestati sunt subditi, res est sat facilis: remota siquidem causa effectus quoque tollitur. At vero contra eos parare se hostes, quos vitae nostrae pabulum, aer, praeter culpam nostram vi circuli rerum suscipit ac defert, haec exerceri ingenia hominum longum in aevum poterunt.

Ex percepto jam aeris atmosphaerici commercio cum latente illo intra oeconomiam nostram, qui pro calore interno et cor refocillante celebratus jam fuit ab HIPPOCRATE et PRINCIPIBUS veterum Medicorum, nec non recentiorum*, ad effectus illius est transeundum. Vix enim considerabiles nobis forent mutationes, quas aer externus corpori inferre posset, qui intra corpus humanum respondentem non haberet, sed solo tactu suo externo vim omnem exfereret. Praeter enim cutim et emunctoriam ejus functionem turbatam, praeter asperae arteriae ac bronchiorum canaliculos ac folliculos exasperatos vix pars alia corporis humani afficeretur a mutationibus atmosphaerae, quantumvis gravibus. Quum primum vero agnoverimus aeris, nobis insiti mutabilitatem facilem et harmonicam cum aere externo sensibilitatem, eo erimus in perquirendo ac emendando hujus in illum, inque universum corpus mechanismo faciliores ac feliciores. Incolis enim suis atmosphaeram a salubritate sua evidenter recedere intelleximus jam ex allegata mox pestiferorum contagiosorumque morborum serie; impuritateve alia evidenti, effectu certe, sin minus determinata semper natura ac modo, facile perceptibili. Sed et minus evidenti etiam indole sua, et variis modis ac mirificis, qui certas adhuc ad regulas non possunt redigi, agere aerem in

* Medicum hic allegasse praecipuum atque Physicum satis erit: MEAD de venenis, p. m. 204. sqq. et MOUSSCHENBROEK *Institutio, physica*, s. 1334.

in valetudinem hominum, nec non in animalia, ac naturas alias, nemo facile negabit. Multis enim modis alterari corpus nostrum ab alterato aere atmosphaerico potest: quando nempe huic vel caloris augmentum accedit vel frigoris, vel humiditatis vel siccitatis; nocent quoque in his mutationes frequentes, maxime vero quae sint subitaneae; nec non ratio habenda est relationis ad corpus nostrum; inprimis quoque peccat aer corpusculis peregrinis, quando minus ab iis purgatus est, sicque particulis, quas suscipit pro hospitalitate sua atque ultra deponit, noxam infert; infestari porro corpus nostrum non parum a consueti climatis mutatione potest: quam vis et ipsa mutatio coeli salubrem haud raro afferat aegrotis medelam, prudenter instituta. Exemplis, id est, observationibus rem illustrare intererit. Nisi singulari quodam prematur quis vitio, perfecta et alacri prae reliquo anni tempore fruetur valetudine, quando simul et consueti aeris tempestas moderata fuerit, pura, ventis nimium non agitata, (iusta enim ventorum perflatione aerem depurari compertum quoque est) talisque ad spatium aliquod perfliterit; in quatuor anni temporibus sat placidi fuerint transitus, et ab omni gravi saltu alieni. Ab hoc perfectionis puncto decedere jam quo magis moderatam aeris naturam videmus, eo quoque mutationes corporis nostri solent esse evidentiores, et functiones ejus turbatae magis.

Eae jam fuere ab aliquot retro annis coeli vicissitudines, quae ad brevia intervalla totidem diversas referebant facies, uti nec hiems suam haberet temperaturam, constantem satis; nec aestas; et vix intermediae his tempestates: sed alternis ac velocibus saepius mutationibus brevibus omnes fere annus suas quasi aetates absolverit. Quando enim hiemali temperiei iusti non succurrunt venti boreales, neque nivium floccis nec sereno gelidoque coelo ab inquinamentis liberatur aer: purgatus ac emendatus primo vere non erit, veteriosis potius, ut ita dicam, et mali moris incolis novi, exhalationum jure accedunt

cedunt cives, qui mora nimia, calore, ac miscela varia alienam noxiamque augent naturam. Opportune itaque subvenisse nobis videtur nupera hiems, constanti satis tenore gelida, nivis copia ac coeli serenitate, depuratoque his rebus aere commendabilis.

Considerandae jam veniunt quas praegressi aliquot anni obtulerunt noxae illae, ut plus semel observatum est, tempestates calido humidae: ab omni Principum Medicorum verustate et experientia relatae sunt tempestates hae inter infensas corpori humano, sed modus nocendi minus est apertus. Tentemus explicationem. Ex dictis supra patere confido, faciliorem esse particularum in aere hospitantium, seu ipsius aeris intra corporis nostri poros penetrabilitatem, humido quam sicco; neque vegetationi atque incremento plantarum convenientem magis novimus tempestatem, quam humido-calidam: qua, eadem fere ratione, qua in corpus nostrum insinuat aer, augentur alunturque omnia; peregrinis dein corpusculis suscipiendis magis aptum est corpus nostrum, justo frigore per hiemem non roboratum, sed flaccidum ab humido aere ac minus frigido: unde porro fit, uti nec ad resistendum injuriis illis, nec ad digerendas, nec ad ultro propellendas eandem sine noxae illatae vestigio ita habiles tunc sint homines. Fons hic praecipuus atque origo videtur morborum vel epidemice grassantium, vel endemiorum: quamvis ex causa una eademque in diversis regionibus, tamen praeterea pro diversitate individuali hominum, varie vexari valitudinem posse patet; singularesque in variis excitari inde morbos; neque symptomatum aut curae discrimen nullum esse. Sunt insuper quaedam aeris vitia huic illive corporis nostri parti infensa magis, ut capiti, oculis, (quod hujus quoque anni primo vere haud pauci civium nostrorum experti sunt) vel auribus, dentibus, faucibus, pulmonis, articulis, membranis aliis, cuti, vel ipsis adeo nervis, etc. unde epidemicae illae cephalalgiae, integrae vel dimidiatae, ophthalmiae, otalgiae, odon-

odontalgiae, anginae, ruffes, asthma, vel et inflammatoriae adeo stases thoracis, rheumatismi, arthritides, efflorescentiae cutis variae, nervorum morbi, praeter irritatorios alii, spirituum quasi naturam ac functionem turbantes; et quos narrare morbos omnes longum foret, certis demum sub anni tempestatibus ac aberrationibus solennes, multum tamen singulos fere per annos variantes.

Cujusnam autem sint naturae particulae illae, quas corpus ab aere accipit, huic illive parti inimicae; quaeve sint earum antidota, definire praecise nemo adhuc suscepit, nec facile prius suscipiet, quam feliciores longe finis in pestilentialis febris aliorumve malignorum morborum cura, quam adhuc datum est. Hoc interim apertum videtur, malignitatem aliam huic, alteri aliam parti inferi, quae vel crassos reddat humores, vel acres, vel inflammatorias stases producat, et quae sunt hoc genus alia. Generali nomine arsenicales, sulphureae, uliginosae audiunt, et quae sunt nomina alia: vim autem eorum summam nec non subinde velocissimam singuli fere docent dies. Cum dein ex aeris vitio plures morbo uno eodemque infestantur homines, nec tamen omnes succumbunt eidem, individualis inde dispositio hominum intelligi quam evidentissime potest, et habituales quasi morbi, eam visceris unius vel alterius debilitatem prodentes, quae a peregrinis intus hospitibus facile in consensum rapiatur et ad irritationem pronata sit; vel et emunctoriorum viae liberiores aliae, a prima juventute expellere hostem consuetae: ut aliis cutis vitia sunt frequentiora, aliis pectoris, et quae sunt aliae propriae unicuique homini debilitates, indeque pendentia vitia.

Quos autem frequentissime ab his aliquot retro annis animadverti morbos, febres fuere catarrhales, cum doloribus arthriticis, vagis tum fixis quoque; cutis efflorescentiae varii generis, obstinatae subinde ac adultos quoque corripientes, quos pueris modo solennes esse ordinario scimus; punctorii

D

do-

dolores, qui praecordia atque hypochondria infestabant, et pleuritides, quae peripneumonias ac paraphrenitides referrent: ab omni vero morborum acutorum signo, a pulsu, urina, caloreve petito alieni. Et sicuti infantes circa autumnales atque ultimos anni 1754. menses epilepticis insultibus haud infrequenter fuere vexati, ita pueri artuum tumoribus arthriticis cum doloribus acutis, ac veram non nunquam paralyfin partium comitantibus, tenebantur, sine tamen omni febre variolosa tunc grassante. Ita alios in vigore aetatis lypothymiae ac convulsiones, certe spasmi, maxime hysterici, nec non rigores partium ac atroces cephalalgiae tentarunt. Per variantem valde annorum 1752. et 53. tempestatem, ubi hiemalibus mensibus vix substitit frigus, et Zephiri cum tempestate subfrigida ac humida aera perflabant frequenter, nives fuere vix sufficientes, ver calidum ac humidum nimis erat, tutae minus fuere valetudines: unde ver, hiems atque autumnus plurimos oppressit, et febres inprimis catarrhales grassabantur, praeter intermittentes alias, cephalaeae, arthritici dolores, vagi pariter ac fixiores, exanthemata, scabies, tineae et herpes; quos autem efflorescentiae corripuerant, ii tuti erant ab omni articulorum dolore. Observare idem in pueris licebat, a tussi, quae ab his retro mensibus VIII. grassabatur, correptis. Quos autem a primo vere anni 1753. adusque hiemales menses frequentes magis animadverti morbos, haemorrhagiae fuere narium aequae ac uteri, nec non ipsi adeo abortus, vix tamen ac non nisi rarissime funesti exitus; et ipsae quoque frequentes tunc temporis fuere inflammatoriae putridaeque febres; ac vermes, per alvum vel et per os expulsi, adultis quoque, praeterquam quod pueros vexabant, insensu; et cholera morbus, paucos tamen interemerunt. Et ne quidem variolae in 5. ultimos anni 1753. et 2. priores anni 1754. incidentes nisi paucissimos e vivis eripuerunt. Circa autumnum anni 1754. ea fuerat mala ac pluviosa tempestat, qua non pauci catarrho corripuerentur, mediam aetatem vix aliquantum egressi homines; vel cephalalgia; sed et subitanam mortem paucos aliquos suffocativo ex catarrho vel

vel vera apoplexia vivis eripuisse, notatu dignum est. Non ego inauditos heic morbos eos graves ac atroces dixerim: sed qui subito rapiant homines, eos ajo raros heic Dei virtute esse. Rediere denuo circa primum ver anni 1755. hi iidem mox nominati morbi atroces recrudescente, ut ita dicam, post gelidam hiemem aere, humidam denuo et mire variantem, maxime quod ad calorem, induente naturam, et nimium iusto blandiorem. Magna inter eos est affinitas, subitaneos cum referant impetus, sine ulla praemonente ne comitante quidem febre acuta, et sine pulsus acceleratione, nervos laesos esse omnis suadet et experientia et doctrina de morbis: ut viscidae ac acris materiae effusionem in vias aeris in catarrho factam subito, quam accusare solent Medici, percipere difficile mihi quidem videatur: cum nulla in cute fiat vel levissima efflorescentia, ne quid dicam de morbillis, variolis, et quae sunt hoc genus alia, sine aucto humorum motu, vere febrili pulsu facile explorando. Ita et in apoplecticis insultibus febris adest plerumque nulla: sed vitium omne cadit in nervos, quibus affectis pro nobilitate sua vel functionum animalium laesiones consequuntur, vel quando totalis est apoplexia, vitales insimul omnes prosternuntur, vel ubi in sensuum motuumve nervos vis morbi determinatur, linguae, artuum, aut partis alius paralysis existit. Eadem ratio esse videtur catarrhi suffocativi: quando in eo eundem, puto, in modum, ac constat de apoplexia, pneumonicos nervos irritatos ac laesos agnoscimus, quare pro functione cardinali sua subito ac graviter affliguntur quoque aegroti, uti haud infrequenter omnis eludatur Aesculapii medela. Non tamen de omni catarrhi aut apoplexiae genere, a causa quacunq; demum orto, valere haec, boni qui sunt rerum interpretes, intelligent facile, non de sanguineo, seroso, pituitoso, aliove morbo, febrilis genii, tempestate quacunq; irruente, singularive ex aeris vitio nervis non infesto.

Blanda illa iusto nimis circa finem anni 1754, ac humida tempestate, quae rigidam praecessit hiemem, puerilem ac

infantilem prae reliquis aetatem vexatam fuisse, et subito subinde prostratam, veri nimium frequenter prodebant morbi ex viscido orti, pectus inprimis prae partibus aliis, praeter tamen stragem capitalem infestantes. Per ipsam autem gelidam hiemem, ubi serenum plerumque erat coelum, vel nive sat abundanter defluente gravidum, id se singulare obtulit, quod arthriticis inprimis corporibus frequentes fuere dolores, fixi aequae ac vagi, non in adultis modo, sed et, quod rarius alias accidere solet, in pueris quoque observati. Non quod vacare hiemem hanc morbis omnibus dicam praeter nominatos aliis, maxime inter homines inopia aut imprudentia in arcendo gelu non satis cautos: eminere tamen acutos tum morbos, aliosve mali moris non animadvertimus; et in universum copia aegrotorum longe fuerat minor, ac alias solenne his est temporibus. Amica sat ea valetudini tempestas, gelu quamvis valde rigida ab initio anni --55. adusque finem mens. Februarii perduravit, nec quos morbos comites habuit praeter tussim, ob rigidas nimis ac ficas a frigore sicco vias aeris ad pulmones ortam: non vero clangosam aliumve in modum funestam, sed mitem valde, quae sola plerumque dieta facile compercebat.

Quum primum vero mensè Aprili ea succederet tempestatum alternatio, justos excedens vicissitudinum gradus, et calorem canicularibus diebus solennem mox exserens, moxque in vernalem, ne quid amplius dicam, teporem regressa, acuti insequabantur pedissequi morbi frequentes; atque cephalalgiae atroces, simplices vel et vertiginosae; nec non tussis genus longe aliud, ac mox dictum fuit: spastica nempe ea ac convulsiva, rarius tamen vere clangosa, sed in febrem degenerans, quando nimii fuere bronchiorum primarumve viarum infarctus viscidi humoris, quam qui cederent artis auxiliis, continuam putridam: qua plurimi interimebantur intra paucas hebdomadas infantes. Qui vero resistere vi morbi valueret adaequatis remediis adjuti, hos per duos tresve menses et ultra

vexa-

vexatos, sine tamen considerabili febre perdurans tuffis detinuit, atque servavit. Periodicam adeo in aliis animadverti eandem, maxime qua infantes opprimerentur unius ac alterius anni, nec non infra annum nati; et tunc certam singulis diebus ad horam, plerumque ad XIIIam, vel XIam, vel VIIIam antemeridianam recrudescebat, et februm instar remittentium servabat typum. Eae dein ante aestivum tempus frequentes coeli longe saepius pluviosi vicissitudines, graves valde, aeri denuo vitiosam induxiffe indolem, praeter adultos pueris maxime infensam, inde constare satis videtur, cum vix essent horum, qui liberi a tuffi, alia humorum peregrina indole non vexarentur, quae acrimonia vulgo audit: unde herpes; exanthemata varia circa nucham, aures vel ipsam adeo faciem occupantes; tinea; magnae subinde hydatides, circa furas ac pedem infimum, late haud raro expansae fuere frequentes; nec non purpura inprimis alba. Levi tamen morbi hi omnes manu se medica sinebantur duci, periculum adferentes ullum. Adulti contra homines, vel et mediae aetatis cholera (de pleuritide, cum tamen et haec rara esset, ac intermittentibus febribus primo veri ac aestati propriis, sermo heic non est) decumbebant morbo circa finem mensis Junii ac ineuntem Julium, neque tamen valde frequenti adeo, neque metuendo illo. Patere tamen inde apparet, malum hunc aeris morem, et hunc et priores morbos excitasse, hoc tamen cum discrimine probe observando; in pueris liberiores invenisse escam, malignis corpusculis gravidam, aditum ad sanguinem, frequentius ac majus cum esse his oporteat nutrimentum, contra in adultis suam jam exercuisse in primis viis malignitatem.

Eam vero heic intactam praeterire Classicorum de cholera sententiam vix possum, qui vitiatam inprimis accusare in hoc morbo solent bilem, vel et abundantem nimis, unde nomen habet et biliaris morbus audit: quando nempe copia ejus per os aequae ejicitur ac per inferiora. Ipsas vero tunc anxias ventriculi agitationes, ab inquinato et per os, vehiculi

genere quocunque ingesto aere excitari, magis placet, quo sursum deorsumque expelluntur contenta, quam bilem accusare: maxime cum motu demum illo vehementi ac spastico ventriculi proliciatur bilis, et ne quidem semper bilis exeat. Accedit illud, quod in aliis vomitibus, arte vel morbo alio productis, bilem simul excerni quam frequentissime videamus, ubi suspitio est morbi biliosi nulla. Itaque quae dicta sunt de causa cholerae, in aeris vitio longe saepius quam in bile deprehendenda, ea similia vero magis mihi quidem videntur, (non tamen ut omnem eludere idiopathicae vel et symptomaticae cholerae causam aliam velim) cum ab aliis hominibus, maxime quibus non ita facilis aut frequens est canalis cibarii turbatio, bona concoctione vel subigantur, et ultra sine turba omni pellantur, quae noxia hauserit gula; vel et quando ad ipsam sanguinis massam jam fuerint delata, et indicatorum mox (pro diversa partium cujusque individui dispositione) morborum sub specie prodantur; vel demum per filtra quaecunque extra corpus fuerint eliminata praeter omne noxae vestigium.

In principio et medio Julio summus fuerat cum coelo sereno calor; circa finem vero ejus et in principio Augusti usque ad finem mensis (ab uno alterove die si discesseris) non modo non calida, sed frigida adeo erat tempestas, calefaciendis hypocaustis proxima, cum pluvia fere indefinenti. Inde quoque et tussis infantes ac pueros denuo infestare coepit, uti et catarrhales febres. In fine mens. Septembris atque principio Octobris calido-humidam denuo tempestatem ac valde variantem catarrhales comitabantur febres, cum pulsû celeri ac subfiliente haud raro, multum tamen variantes, saepius petechiarum formam referentes, uti a purpura vix recederent, vel et vomitu aut diarrhoea exacerbatae, vel cum angina notha, aphtharumque eruptione, nec non subinde cum stranguria implicata*, rarissime vero exitus funestus.

Nisi

* Convenire cum febre catarrhali maligna petechizante videntur, quas JUNCKERUS indicit in *Conspect. Medicinae pract.* p. 581.

Nisi vero indulgere nimium aliis videar aeri, in ipſo corpore haerenti, ac functionibus oeconomiae noſtrae famulanti, illud inſuper ex affinitate argumenti proferre corporis noſtri vitium lubet, quando deficere harmonica aeris, intus contenti proportio videtur cum reliquis fluidis, et ejus vel defectu peccatur vel abundantia: quo haud raro referendos eſſe morbos moris praeter evidentem cauſam aliam maligni, arbitror. Quod in nervorum vitio latere ſubinde dicimus, quando verbi gratia in febris, quod haud raro obſervavi, inter acutos, intermittentes, ac catarrhales mediam quandam deprehendimus naturam, ubi ſine pulſu forti, inaequali, celeri, pleno, febris tamen aderat cum animi atque corporis proſtratione continua, vires pedetentim inſumens, uſque dum placida plerumque mors inſequeretur, ſine ulla cutis efflorefcentia, ſine ſiti magna, ſine punctorio dolore partis ullius; vix ſubinde languefcentibus evacuationibus alvinis, aliisve. De vertigine alii conquerebantur, de doloribus vagis alii. Et id porro ſingulare habent morbi ii, ſeu aegroti, quod omnis eludatur remedium vis: cum nec quidquam vel alterantia mutare expertus fuerim pharmaca, neque temperantia, neque venae ſectiones in aliis inſtitutae, in aliis praetermiſſae turbaffe aliquid vel correxiſſe mihi viſae ſint, ſed lento gradu, quem, uti mox monui, vix accelerare ac vix infringere valebant remedia quaecunque, omnia procedant, metum ab initio oſtendentes nullum, vim tamen ſuam intra 10. 15. vel et 20. dies ac vix ultra, nulla ſervata criſi, nulla determinationis ac certa decretoria die, abſolvunt. Anomalias tales, malignas valde, et certas ad regulas artis nondum, quod ad mihi quidem cognitum eſt, redigi ſe patientes febres plus ſemel animadverti, et id maxime tum, quando ex ſubitaneis frequentibusque atmofphaerici aeris ſeu tempeſtatum viciffitudinibus, vel catarrhali alii homines febre correpti fuerint, vel cephalaea, aliove ex dictis ſupra morbis, maxime exanthematicis quoque; vel et quando praeter omne tempeſtatis vitium clauſtina perdurans per aliquot jam tempus animi inquietudo, ab ira, triftitia, et noſtalgia

gia adeo praecefferit. Si quis referre morbum talem ad nervorum morbos mallet, singulares eosdem, ac raros, a spasticis, convulsivis, tremulis, dolorificis, verbo, evidentiore partium aegritudinem, vel dolorem comitantibus probe sejungendos, non intercefferim, sed eo accedam libentius, cum illud aeris vitium in minutissimis particulis latere et abscondita hostilitate sua cuniculos magis agere, quam apperte oppugnare corpus videatur, noxam inde adferens majorem, remedia contra eludens audacius, quo resederit a pharmacorum accessu in capillaribus ultimis vasculis tutius. In aliis siquidem nervorum morbis, a quibus differre ratione symptomatum quoque vix videntur morbi lymphae, subtilissimis ipsi quoque vasculis inhaerentes, vix justo acceleratior animadvertitur humorum in gyrum motus, uti nec haurire ex pulsû exercitatus in arte Medicus cupiat indicationem ullam, nisi quam placidus suggerere posset pulsus, verbi gratia, in hypochondriacis, hysteriacis, podagricis, vel ex his mixtis morbis. Et ita hemi-crania atroci, cephalalgia, vel spastico aut convulsivo morbo alio, ab epilepticis vel et apoplecticis adeo insultibus parum subinde recedente oppressos haud raro videmus aegros sine pulsus augmento.

Certe plantarum, indeque natorum fructuum indoles, vis, habitus, univarsaque natura certis modo terrae regionibus propriae, in diffitis dissimiles; nec non animata reliqua, suo sub coelo perfectionem acquirentia longe majorem ac in regionibus aliis, a climate sibi proprio remotis, facere pro dicto mox harmonico atmosphaerae cum terrae productis consensu possent, sic tamen ut praeterire soli ac solis nolim naturam. Ita quoque ex ablata vel certe infracta vi aeris externi modus intelligitur facile accelerandorum, verbi gratia, asparagorum atque mole augendorem, quando vaginosi operculis muniuntur, sicque infringitur pressio atmosphaerici aeris, vel, quod eodem redit, aer intus plantae insitus, incrementum plurimum adjuvans, augetur: uti et in hibernaculis hac quoque ex ratione
in

in partem succurri augmento plantarum, arbitror. Ita etiam, praeter incommoda alia consuetudini adversa, difficile est calidarum regionum incolis boreales habitare terras, et vice versa. Proportionata certe, et certis quasi nationibus propria aeris, quo munitus est, et quem secum intus vehit quivis homo, portio atmosphaerae suae, id est, pressioni, cui subest unumquodque individuum, adaequata intelligi inde poterit quam commodissime. Optimum contra morbos dictos jam nervorum, lymphae, atque disproportionis aeris remedium, aeris mutatio erit et peregrinatio in levius depuratumque magis coelum.

Proximo ab his morbis gradu collocandus videtur ille harmonicae proportionis animam inter atque corpus defectus, quem percipere attenti longe saepius poterunt, ac forte putatur. Haud raro enim observatur stupendis ingeniis debile corpus parere: et contra, sensus internos ac universas animi functiones superari ab externis; et robustiores esse interdum partes motuum, quam sensuum; aut vice versa. Sicuti et secretionum vias alias aliis esse liberiores ac faciliores, ipsamque inde partem secretam copiosiore, in comperto est; vel alium hominem plus, verbi gratia, bilis suppeditare chylicationis negotio, alium minus; ita et salacitatis diversitas observatur; vigorisque corporis pariter et ingenii; de quo in paedagogiis unusquisque fere dies exempla offert luculentissima: quando puerorum alius artibus aliis aptus magis apprehenditur, alius literarum studiis; et quae sexcenta scopo nostro convenientia excitari possent exempla. Quid ergo impedit, quo minus auctam in capitis quoque cavitate, partium cardinalium officina, vel imminutam copiam secreti liquidi agnoscamus; vel indolem ejus sustineamus; universamve sensorii communis functionem, a causa plus minus evidenti, vel labefactatam, vel ad excessum usque auctam.

Nemo fere non praecocis pueris, ac qui animi dotibus excellunt, longaevitatem, ne adultam quidem aetatem praefatare solet, sed brevem valde vitam: et hoc non sine experientiae testimonio haud infrequenti. Ipsum denique brachii dextri plerumque prae sinistro robur, vel etiam ambidextri vis aequalis, ac ea tandem exempla, ubi hebetato ac vitiatō sensu uno, alter deprehenditur eo exquisitior, verbi gratia, in coecorum tactu etc. roborare insuper sententiam valebunt de harmonica partium virtute, deque facili alteratione ejus, ac translatione adeo unius in alteram. Non facere heic ignotus nobis modus debet, secundum quem ea peragantur, ut negemus factum, neque ingens succurrendi harmonico tali vitio difficultas: Nondum enim omnis aetati nostrae reiectus est naturae peplus, nec dum tantum tribuere sibi Medici debent et arti suae, ac si auferre omnia vellent incommoda. Curare quidem ipsis licebit omnia, sed non tollere; ne in alterum saepius vitium irruant, et obstinate nimis succurrendo parti uni, universae oeconomiae animali turbationem inferant, haud subinde levem, sic facere ut si quis pro fusco oculo coeruleum procurare arte vellet; furis ac lacertis elegantiam, vel mentum, nasum, plus minusve eminere jubere: et quae sunt hoc genus alia. Plura quidem mala corrigere ac praecavere; bonas item conservare constitutiones, suggerit ars, humano generi salutaris, bene cognita, et caute adhibita: at vero plura intacta haud raro relinquere jubet ars eadem, et prudentia et religio. Ita in morbo hocce nostro quae juvent, dicenda non habeo, ne quidem peregrinatio multum praestat.

Quando jam accedimus propius ad ipsam dictorum adhuc morborum curam, denuo monendum est, mire haud raro eludi Medicos a singulari aeris vitio, cum nec Physicorum nec Mathematicorum universus chorus sufficeret ad effluviū, ab aere pro diversa coeli temperatura receptorum copiam aequae naturam determinandam; neque adeo ad effectus eorum in corpus nostrum varios ac multiplices; multum quoque variantes,

tes, regulis artis subigendos. De hoc autem constare magis videtur: aerem vel *a*) caloris, frigoris, humoris, siccitatis, gravitatis, levitatis justam excedere posse temperaturam, ipsaque inconstantia vitari; vel *b*) ex vitiata relatione et proportionem harmonica cum interno, id est, in ipso corpore humano reagente, agere; vel *c*) ipsa diathesi sua peccare, huic illive corporis parti inimica. Ea dein animadvertenda probe est symptomatum ac morborum diversitas tum aliorum, tum qui ex aeris vitio epidemici vel et sporadici sunt, quae pro parte affecta variare multum solet. Non enim semper pro gradu stagnantium humorum, vel inflammatoriae obstructionis vehementia, morbus quoque gravis erit, neque acutus, neque dolor acerbus, aliave symptomata dira erunt: cum haec pro partis sensibilitate variare animadvertamus. Graves inde ac amplae in interstitiis musculorum formari pedetentim possunt stases, inflammationes, infarctus varii, apostemata adeo, sine praegressa febre acuta. In tunica quoque oculi albuginea nigrae subinde oriuntur inflammationes, sine ullo acutae febris signo; in infarctibus adeo pulmonis, hepatis, lienis, minor longe est dolor ac esse solet tunicis ejus extimis laesis, et mitiores longe sequelae. Certe in his, similibusque casibus ultra non facile repetit affectio quam est pars laesa. Contra vero ubi partes sensibiles valde fuerint laesae, universa haud raro oeconomia turbatur: quales turbas excitari a gravido subinde utero, vel et juste non purgato, aliave ratione irritato, res est notissima; nota item hypochondriacorum symptomata. Ita ab irritato vi panaritii extremo digito manum, universumque brachium subinde inflari, inflammari, et in sphacelum adeo abire; eundemque in modum pedem, non extimum modo sed et supremum corrumpi a clavo pedum, incaute tractato, juste nisi sedata fuerit irritatio, et vitam adeo periclitari, compertum est. Neque latere diu inflammationes solent pleurae, diaphragmatis, universive canalis cibarii, itemque meningum, testiculorum, partiumque aliarum, quae vel functione sua cardinali, vel actione indefinente, vel sensibilitate sibi prae mul-

tis aliis propria irritantur facile, ac in consensum rapiunt alias, ab iisque rapiuntur: sed magna tunc est symptomatum acerbitas.

Scire jam multum interest, quomodo exordienda sit cura horum morborum, siue demum pars a morbosa longe dif-
fita excitetur subito et sine pulsus alteratione, id est, ex ner-
vorum consensu ac irritatione, quando, verbi gratia, vomitus
sine ullo stomachi vitio ab inflictâ leviter in oculum manu,
vel tamen vomendi conatus, uti in delicatioribus mulierculis
animadverti, prolicitur; vel hemicrania, miraeve irritationes
aliae ab hysterica passione excitantur; siue demum vicinae par-
tes ac pedetentim remotiores quoque evidentem post humo-
rum motum turbatum, tumore, obstructione periculosa, aliis-
ve symptomatibus laesae fuerint ab irritata parte sensibili alia;
cum, verbi gratia, in panaritio aut clavo vel perioostium vel et
tendines, aut articularia capsula laesae fuerint; indeque dicta
supra dira symptomata ortum habeant; mitigandae ante omnia
erunt excitatae partes, quae aliarum functiones modo quo-
cunque turbant. Et sic in clavo pedum seu panaritio, ne
a commodo hocce recedam exemplo, mitigantibus blandis prius
pugnandum est, antequam dispellentia adhibeantur fortiora:
ne ultra serpat malum, neve stimulo aucto pertimescendum
valde et lethale adeo fiat.

In musculorum obstructionibus, cum nullam fibram mi-
nutissimam sine nervo agere posse, receptum sit, mitigationi-
bus earum opus minus erit, sat quamvis gravis ingruat inflam-
matio, vel et abscessus. De his autem Chirurghi consulendi
inprimis erunt, quamvis aliae non admittantur in chirurgica
morborum cura leges, ac in medica. Ad nostrum scopum
facit inprimis BAGLIVII sententia, qui ita probe attendit ad
sensibilitatem parium, uti universum caput de irritatione soli-
dorum conscripsit*: ubi inprimis illi cautioni in cura morbo-
rum

* de fibra motrice. L. I. C. XI.

rum insiftendum jubet, ut morbosa tollatur irritatio opiatis, anodynis, oleosis, etc. mitiganda. In principio ita monet: „Si quis animum advertat ad dolorem quando partem aliquam vehementer affligit, videbit statim doloris causa turbari universum systema solidorum, et fluidorum in parte dolente, et consensione quadam in partibus etiam remotis.,, Eas, quas BAGLIVIVS fibrarum crispaturas vocat irrationes, BARTHOL. de MOOR doloris nomine * exprimit: quo excitari dicit sanguinis et spirituum motus inordinatos, convulsiones ac epilepsias; atque porro dicit **: „quanto dolor est vehementior, quanto partes affectae magis sensiles, tanto citius et gravius potest succedere convulsio.,, WILLISIUS plura quoque ab irratione deduxit, ubi de morbis convulsivis agit, et imprimis hysteriarum symptomata varia inde explicavit. Praetereundum haec non erit GLISSONII *** integrum caput de irratione fibrarum, ubi multae habentur divisiones irrationatum, ac subdivisiones. Et ex Demetrii ore COELIVS AURELIANVS † ad sensibilitatem partium jam attendit in tremore. Sed quid opus est tantis auctoritatibus, cum satis constet pro hodierna luce de varia partium diversarum irratione, deque symptomatum inde pendentium differantia. Denuo monere satis haec erit, multum lucis inde afferri atque consilii in medica aequae ac chirurgica aegritudinum administratione. Insimul tamen probe tenendum: noxam non semper inferri oeconomiae nostrae irrationibus iis, cum haud raro exciterur iisdem natura ad ministram manum porrigendam, et ad hostem insitum expellendum, vel et salutares motus promociendos. Eundem, verbi gratia, in modum primam fieri infantis mox nati respirationem, autumare recte BORELLVS †† mihi quidem videtur, ab excitato nempe ipso in partu doloris

E 3

fti-

* Patholog. Cerebri, C. XV. p. m. 463.

** Cap. XI. p. 344.

*** in Tractatu de ventriculo et intestinis,

† de morbis acutis, L. 3. C. 7.

†† de motu animal, P. 2. Propos. 117.

stimulo. Ita quoque ipse foetus expellitur, alvinae feces, urina, et quot non aliae partes ad actiones incitantur multis modis salutare. Ea itaque adhibenda quoque est in omni morborum cura attentio, ne nimii simus in mitigandis motibus ac irritationibus, sed dignoscamus probe quid sit in iis salutare, quid noxium: ne tardi simus in hoc sedando, nec contra prona nimis in illo refrenando. In his enim probe dirimendis, adjuvandis, vel supprimendis praecipuus vertitur felicitis praxeos clinicae cardo: ne perversa eorum directione chronici naturam induat morbus, flagellum Medicorum fiat, aut funestus adeo exeat, qui brevi expediri cauta manu ductione et feliciter potuisset. Et sic in omni consilio Medico praesideat quasi *natura Medici magistra*, de qua alias egimus.

Dicendum nunc restat quem in modum debellandi sint morbi recensiti adhuc. Generalis erit, nec ampla nimium ultima haec programmatis pars, remediorum formulas admittens nullas. Morbi nostri cum sint malae aeris temperaturae effectus et producta, in bona primum quoque auxilium quaerendum est, et invenire licet. Veterum quamvis industria atque sedulitas in corrigendo aere sit minime contemnenda, quando ignibus, suffribus, variis irrigationibus, florum ac herbarum sparsionibus, unguentis et amuletis corrigere aeris temperaturae studuerunt: his tamen locum haec dare minus congruum erit, cum mos sit inusitatus, nec facile adhibeatur hodie iusta in iis adhibendis cautio, sedulitas atque selectus. Curiosus tamen satis hac in re facere possunt HIPPOCRATES, GALENUS, PRINCIPES MEDICORUM, etc. In suffimentis tamen parcus esse non debet Medicus, ubicunque exhalationes aegrotorum erunt infringendae ac corrigendae; neque in admissione aeris purioris, in persflando quasi caute sensimque cubiculo. Praeter tamen quod corrigi universam atmosphaeram velim, summum esse in morbis, ab obstructione varia vel et ab humorum vitio obortis, ipsum aerem aperiens, resolvens, ac restaurans, ex mutatione ejus et peregrinatione e
gra-

graviori, palustri, crasso, vel impuritatibus inquinato, in purum, levem, temperatum, quotidie intelligimus, et res est curiosorum naturae aliorum, aequae ac Medicorum experientia ac auctoritatibus quam plurimis confirmata. Respiratio, quae impedita primum fuerat, fit inde liberior, tandemque facillima; animi robur redit et alacritas; (quid enim moestus animus valeat contra valetudinem, totalem subinde humorum diversitatem producat; quid alacris et cum voluptate, certe cum fiducia peragens omnia, in roboranda ac restituenda quae labefactata fuerat, probe haec quoque tenendum est, licet hoc aeris vi derogare nihil debeat) omnia peraguntur facilius; secretiones ac excretiones sunt liberiores; redit ciborum desiderium; dat nox requiem, novasque dies vires. Non ibi de evidentibus particulis acidis, alcalinis, muriaticis, uliginosis, sulphureis etc. corrigendis per contrarias, aut eliminandis, fermo est, sed eodem alimentorum genere, aere modo puriori, atque exercitio, peregrinatione, et animi jucunda avocatione haec omnia peraguntur, sine ulla remediorum aliorum, et ne diaetae quidem norma. Tota tamen idealis non est haec medendi methodus, seu imaginaria, sed oeconomiae nostrae et legibus mechanismi nostri, etsi modo non praecise determinando, accommodata ac in eo fundata.

Minimis enim rebus invisibilibus ac inperceptibilibus vim inesse maximam, illustrari exemplis posset innumeris ac evidentissimis, e longinquo non petendis; modo quis percurrere oeconomiam animaleam curiosus velit, et insistere in primis sensibus nostris internis ac externis, motibus partium ac secretionibus, universo praesertim generationis negotio. Sed alia quoque allegasse haec, mutationum exempla licebit. De peste dictum jam est; de arborum inoculatione effectus evidens quoque est, quando succus omnis e terra, radicum ope acceptus folius oculi, ab alia arbore bonae frugis summi applicatione vertitur in fructus bonos; et quae dein arbor per aetatem omnem suam tot millena poma, bruna, cerasa, aut aliud genus

nus profert solius oculi exilissimi ministerio: quae sibi relicta, id est, sine inoculatione viles vel nullos dedisset fructus. Ex alio quidem genere, sed multo facilior intellectu est variolarum inoculatio, humano generi quam saluberrima. De venenorum quorundam vi summa aeque ac velocissima constat quoque, quando verbi gratia, a vix percepto ictu venenatae sagittae mors vulneratae fumiae insequitur quam celerrime, quae si vera narrant Indorum experimenta, averti non potest, etiam si uno eodemque momento, ac percussus in extremo articulo fuerit, artus amputetur trunco proximus. De idearum vitiis, de nausea, vertigine, terrore, ira, etc. morborum, et mortis adeo subinde causa haud infrequenti; deque affectuum effectuum mirifico, solo haud raro ex idearum lusu proveniente, nemo dubitat: ita, verbi gratia, actum est subinde de vita hominis ex jucundissimo, inexpectato, ac subitaneo nuntio, quam tamen auferre vitam ne bellica quidem tormenta, integrum membrum corporis exstirpantia subinde possunt. Caput laesum, cerebrum, cerebellum adeo, de quo etiam exstant exempla, aliasve partes sat cardinales vi haud levi percussas saepe, legimus sine ullo vitae periculo. Eandem vitam nostram ad resistendum tot tantisque injuriis valentem, prae reliquis creaturis excellentem, quae et imperat universis terrae incolis atque productis, et coercet omnia vi vel ingenio, in nihilum subinde redactam videmus, certe graviter prostratam a solo verbo, ab imaginatione, ab ideali sensatione: cum contra tot hominum conjuncta vis atque sagacitas vix subinde sufficiat ad vitam bruti animalis unius, ceti verbi gratia, extinguendam.

Quae in aere degunt particulae, subtilissimae quoque eadem, corpori nostro inimicae, ciborum ac potulentorum ministerio canali cibario afferuntur, et ibi vim suam exferere jam incipiunt, vel ad ipsam sanguinis massam et viscera intima delatae demum efficaces esse, vel et utrumque in modum functiones turbare. Ita diximus supra, eadem ex aeris temperatura, id est, eodem tempore vel choleram in adultis anim-

ad-

advertere licuisse, vel punctorios laterum dolores sine febre acuta, vel inflammatorias febres putridas; pueros, diarrhoea nisi adfuerit, tussi vexatos fuisse, aut cutis efflorescentiis, artuum doloribus, aut pustulis etc. Quoad itaque licebit, e primis viis eliminandus erit hostis, ne interiora subrepat, remediis alvum purgantibus, pro natura morbi vel et aegroti feligendis. Insistendum saepius est iisdem, maxime quando viscidam adesse jam saburram observamus; et tunc roborans et obstructions simul intimas referans feligendum erit pharmacum, quo universus canalis cibarius evacuetur. Hac via saepius chronicos praecaveri morbos negandum non est, verbi gratia, phlegmatorrhagias, expectorationes ichorosas, coryzas, albos fluores, herpes; nec non subinde acutos quoque morbos. Obstinata illa puerorum ac infantum tussis, a clangosa vix recedens, alvinis dejectionibus nec non evacuationibus per os factis multum fuerat refrenata, et eae omnibus remediis aliis, maxime vero decantatis dulcibus illis, ita dictis pectoralibus, palmam praeripuere. Neque infrequenter in progressa jam, et ad viscera intima delata morborum causa, evacuationibus iisdem militandum fuisse, effectus et observationes rite institutae (sine quibus quam amplissima praxis nihil suggerit cautionis et prudentiae) satis confirmarunt. Ne vero seduli nimis simus in evacuando canali cibario, tenendum haec erit: omnes non amare hanc viam acrimonias, cum sanguine jam corpus permeantes. Sicuti enim dictum est supra, certa humorum vitia certas sibi haud raro feligere partes corporis nostri, quibus insiguntur prae aliis; ita et in eliminandis iis cautione opus est; et explorandum, quibusnam secretionum viis ejici extra corpus se sinant; et sic levi ducenda sunt manu et cauta, ne vi a sede sua, ubi innoxia erant, divellantur, et cardinalem partem haud raro ex transitionis lege infestent. Hoc de pustulis omnis generis valet, quae sine cura interna praegressa, nec sine comite illa, non nisi a Medicastris reprimuntur. In eo magis allaborandum est Medico, uti a partibus nobilibus removere studeat materiem peccantem, et hoc

F

ipsum

ipsum caute, ne evitando Charybdim in Scyllam incidat. Elegans hujus rei exemplum a natura, non vi medica (utinam aequae felices essemus his in rebus, ac esse quam frequentissime solet natura, sibi relicta) productum, obtulerunt morbi nostri pectoris, ac tusses feroces, quas allegavimus supra: omnes enim pueri ac infantes, paucissimis exceptis, tussi vix per aliquot dies vexabantur, quos vel tinea, vel herpes, aliave cutis efflorescentia exceptit. Nec non adultorum adeo dolores artuum scabie mitigatos, et ablatos penitus animadvertimus his nuperis annis: unde CELSI locus * roboratur, quando dicit. „perniciosos esse capitis ac cervicis dolores, nisi in capite totove corpore pustulae ortae sunt.“ Denuo patet ex his, leniter mitigando ac corrigendo blandis medicamentis acrimonias, plus boni praestari, quam nimis frequenti evacuatione alvina.

Alii dictorum supra morborum aliam insuper curam exigebant. Resorbenda haud raro erat acrimonia, primis viis adhuc inhaerens; aut dissolvendus humor viscidus; vel et refrenandi caute humorum motus nimii, ad praeventendas inflammatorias stases. Cum contra refrenando plus justo sanguinis motum, magno cum aegrotorum periculo, salutare haud raro infringantur simul excretiones, crises, atque determinationes ad cutim, aliudve emunctorium, eliminando hosti opportunum.

Plerique vero morbi, maxime quoque ubi dolores urgebant, et sanguinis motus auctus, et haemorrhagiis patens, acutae fuerint morbi, venaesectionibus primum erant tunc impugnandi, vel semel, vel et pro aegroti robore ac plethora iteratis vicibus instituenda, nec non pro spasmodum pertinacia ac nervorum excitatione alia, ad inflammatorias congestiones praecavendas; multum dein auxilii erant vesicatoria, circa partes affectas applicata, vel et haec, atque inprimis quoque si-

napissimi

* Cap. 8. L. 2.

napifini devulfionis scopo diffitis paribus imponendi: ubi nempe lymphae vitium füberat, uti in morbis plerisque dolorificis; aut ubicunque ex morbo acuto laborantium temperamentum aridum non fuerat, nec ficcum; nimiave aegroti fenfibilitas, indeque pendentia fymptomata non repugnauerant. Eadem enim eft in cura medica ratio, ac obfervari in actionibus noftris moralibus folet: antequam fedatus fuerit animus ira, vino, amore, aliove affectu turbulentus, frufranca omnis erit exhortatio moralis, optima quaeque, ac religiofa adeo. Hoc inprimis quoque valet de nervorum morbis, de quibus dictum eft fupra: infiftendum nempe prius eſſe eorum fedationi. Quod praeter pharmaca plurima fuccinata, camphorata, caſtoreata etc. praefari avenaceis, hordeaceis, lacteis quoque, niſi quae fingularis repugnet aegroti diſpoſitio, folet; et inprimis quoque balneis lacteis, oleofis, blandiſve aliis, herbis, floribus, et pro rei natura ſapone quoque paratis. Reliquum curae in roborandis partibus, vi morbi debilitatis; in ſecretionum ac excretionum juſta moderatione; atque in diaeta quarendum erat, et obtineri ſolebat; nec non in medicamentis aliis; pauciſſimis tamen iisdem; ne praeter neceſſitatem nimii ſimus in corrigenda ac educenda humorum acrimonia, nervos excitante. Siquidem accuſari ea a Medicis et doctis et exercitatis folet ordinario, et inveniri etiam putatur: Ceterum in ſtabilienda theoria commode magis de ea praecipitur, quam exſequi in praxi licet. Cordi ſemper habendum eſt: naturae molimina occupanda non eſſe a Medicis, cum ignoremus haud raro eadem; ſed ipſi linquenda quae debentur. Modice enim coercitis humorum moribus ac nervorum irritationibus, viam ipſa quaeret, ſi quae ſubeſt acrimonia, peccansve materia alia, ſibi quam commodiſſimam, qua exeat: in quo dein conatu adjuvanda benigne erit natura.

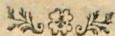
Contra vero in iis morbis, ad quos punctorii laterum ac artuum dolores, horumque tumores inprimis ſunt referendi, in morbis inquam, a ſuppreſſa ac retropreſſa per aeris

intemperiem atque inconstantiam, transpiratione ortis, qua data porta, maxime vero per ipsum cutis emunctorium eliminanda erit tunc noxia, nimia, ac regurgitata materia. Et heic quoque evacuantibus ac expellentibus militandum erat.

In genere tamen dicendum, frequentius instituendas fuisse iis temporibus venae sectiones; saepiusque alvum purgandam; tandemque his summo cum auxilio tonica medicamenta subjungere opus fuisse, cum in universon tardius ac difficilius redire ad sanitatem aegri solerent per aeris ac tempestatum variantem naturam.

De diarrhoeis, quae vel dictis adhuc morbis, vel et aliis alias, subvenire solebant, monendum est: hac quoque via saepius uti providam naturam ad expellendum hostem, etiam dispersum subinde per corporis partes ac pervagantem, vel huic illive particulae infixum: unde nimium eas non esse pertimescendas, ne quidem in puerperis, variolosis, neque in morbis chronicis, sed caute regendam esse semper sedulitatem in sedandis iis nostram, ne nimia fiat. Ad illum enim attendendum probe est commodum saluti nostrae partium, maxime quae excretionibus famulantur, consensum harmonicum, cujus ministerio eliminantur ordinario particulae, aut vi morbi expelluntur, quae retropressae in emunctorio uno, alterum adeunt. Inde quoque patet, cur diarrhoeis sat gravibus subinde, atque sudoribus plurimi infringantur morbi, ac tollantur, maxime qui ex acutorum genere sunt, vel tamen his proximi: illi cutis viam magis amant, hi canalis cibarii. Omne nimium nocet.

Dab. Cass. d. 20. Octobr,
1755.

Uh 527

ULB Halle

3

005 364 906

na
li-
Et

f-
l-
a
s
f-

s

-

e

-

e

-

e

-

e

-

e

-

e

-

e

-

e

-

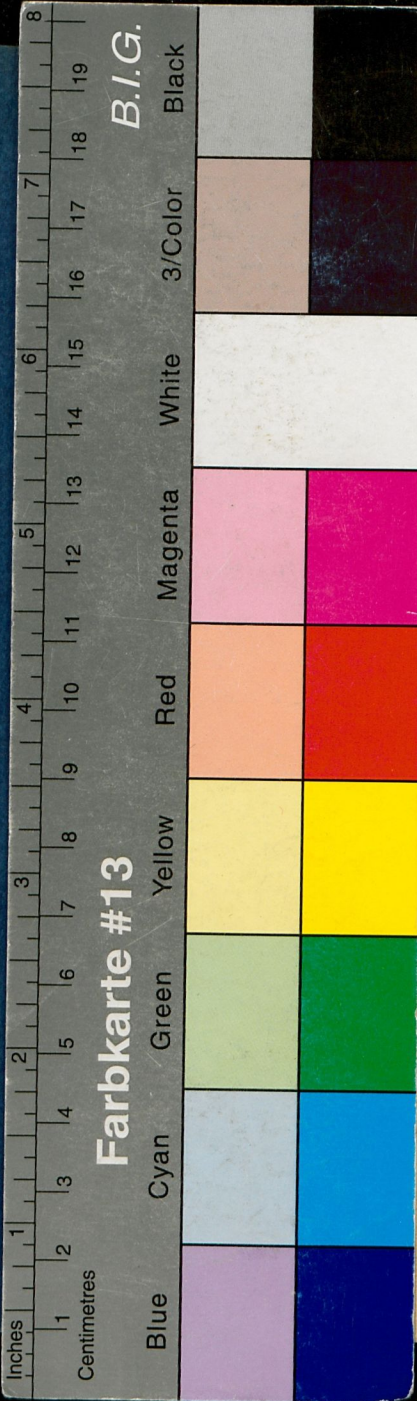
e

-

e

B.I.G.

Farbkarte #13

OBSERVATIONES NON NULLAE

CIRCA

MORBOS

NUPERORUM HEIC ALIQUOT ANNORUM

EPIDEMICOS

PER RECIPROCUM AERIS HUMANI ET ATMOSPHAERICI COMMERCII ILLUSTRATOS.

QUIBUS

ADITUM APERIT VOLENTIBUS AD SECTIONES SUAS AEQUE AC DEMONSTRATIONES ANATOMICAS, HUMANISSEMEQUE AD EAS INVITAT

JOH. JACOB. HUBER

PHIL. ET MED. D. ANAT. ET CHIRURG. PROF. SERENISS. LANDGRAVII HASSIAE CONSILIARIUS AULIC. ATQUE ARCHIATER. AULAE BAD. DURLAC. MEDICUS. FACULT. MED. PATRIAE, QUAE BASILEAE EST, COLLEGA, ET LABORUM SOCIUS. ACAD. CAESAR. NAT. CURIOS. ET REG LONDIN. SOCIET. SCIENT. SODALIS.

Mh 527

CASELLIS

TYPIS JOH. ECKH. HÜTERI, TYPOGR. AUL.